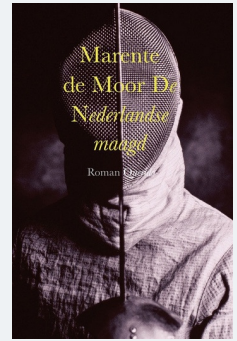

De Nederlandse maagd

Zwg door Cees
Zeker Weten Goed
01 August 2014

✓ Zeker Weten Goed

Auteur	Marenite de Moor
Genre	Psychologische roman, Oorlogsroman
Eerste uitgave	2010
Uitgever	Querido
Pagina's	297

Feitelijke gegevens

- 2010
- 297 pagina's
- Uitgeverij: Querido

Flaptekst

Zomer 1936. Janna, een jonge Nederlandse schermster, wordt door haar vader op de trein gezet om in de leer te gaan bij zijn oude vriend, maître Egon von Bötticher. Egon, een huzaar die gewond en verbitterd is teruggekeerd uit de Eerste Wereldoorlog, slijt zijn dagen op een verlaten landgoed bij Aken. Hier geeft hij les aan twee beeldschone tweelingbroers en organiseert hij bloedige duels voor studenten. Binnen de poorten van deze eigenaardige wereld gaat Janna, geïntrigeerd door haar ontoeschietelijke maître, op zoek naar antwoorden. Wat is er tussen hem en haar vader voorgevallen, en wie moet de rekening vereffenen? Gaandeweg dringt de buitenwereld het leven op het landgoed binnen en komt het tot een dramatische ontknopning.

Eerste zin

Je zou kunnen zeggen dat Von Bötticher verminkt was, maar na een week merkte ik zijn littekens al niet meer op. Zo snel went een mens aan uiterlijke afwijkingen.

Samenvatting

Deel I:

De 18-jarige Nederlandse maagd Janna heeft in september 1936 de trein vanuit Maastricht genomen naar Aken. Het is maar twintig kilometer ver en ze heeft een brief van haar vader Jacq meegenomen voor de man bij wie ze enige weken zal intrekken om schermles te krijgen. Janna is de beste schermster in de regio, Egon is een wereldbekende schermer geweest. Egon en Jacq kennen elkaar uit de periode van de Eerste Wereldoorlog.

Egon von Bötticher is een vreemde man, die een rare tic heeft overhouden aan de oorlog, waaruit hij gewond is teruggekomen. Hij had zich als huzaar heldhaftig willen opstellen, maar er was iets naars gebeurd. Jacq heeft in zijn verleden een rol gespeeld, maar welke? Op zijn landgoed leeft hij alleen met een echtpaar dat al duidelijk onder invloed is van de nieuwe nazistische denkbeelden. (Heinz und Leni) Egon zelf moet daar niet veel van hebben. Hij geeft Janna les op een wat afwijkende manier dan ze gewend is, omdat hij er een andere levensfilosofie op na houdt. Hij is een zeer strenge leermeester. Hij hecht bijzonder veel waarde aan structuren en aan alle uiterste vormen van symmetrie.

Janna is gaan schermen, omdat ze ooit onder de indruk was van de Duitse schermster Helena Meijer, die ze in 1928 in Amsterdam tijdens de Olympische Spelen had zien optreden. Over haar dagdroomt ze vaak. Na enkele weken ziet ze de littekens van Egon von Bötticher niet meer en dagdroomt ze ook over de bijzondere verliefdheid die ze voor die vreemde man opvat. Het wordt allemaal nog wat prettiger, wanneer er ook een bloedmooie tweeling op het landhuis verschijnt: Siegbert en Friedrich (mooie symbolische namen in een boek over de oorlog). Ze zijn niet van elkaar te onderscheiden. Hun moeder Julia komt ook mee, het is een mooie vrouw en ze heeft in de oorlog voordat Egon naar het front vertrok een liefdesrelatie met hem gehad. Omdat hij nooit aan haar schreef, dacht ze dat hij was gesneuveld en had ze met een andere man de tweeling gekregen. Ook die jongens (sabreurs genoemd omdat ze met de sabel vechten) krijgen elke dag les van Egon von Bötticher. Voor hem zijn ze natuurlijk het toppunt van symmetrie. Ze zijn immers onderling uitwisselbaar.

Maar er gebeuren nog meer vreemde dingen op het landgoed. Janna is getuige van een Mensur. Dat is een studentenwedstrijd met schermers waarbij niet de overwinning van belang is, maar het doelbewust oplopen van een litteken. Dat staat namelijk symbool voor heldhaftigheid. Het is een oud ritueel waarbij studenten een diepe hoofdwond moeten oplopen. Janna mag de dokter helpen met hechten van de wonden. De jonge tweeling moet op dat moment uit het landhuis verdwijnen. Na de Mensur praten ze over de vader van Janna en ze laat de foto zien waarop Egon en Jacq samen staan in 1915. Egon ontkent dat hij de man op de foto is. Heinz zegt later dat Egon wel degelijk op die foto staat.

Janna moet ook tegen de tweeling vechten: na een goed begin delft ze het onderspit, volgens Egon omdat ze haar tegenstander ging onderschatten. Bovendien heeft hij de tweeling getraind om totaal verschillend te vechten. De tegenstander weet niet wie hij voor zich heeft, want schermers dragen immers een masker. Janna maakt nadat ze weer opgeknapt is, een boswandeling met Egon. Ook rijdt ze vaak paard met hem. Ze blijft nieuwsgierig naar zijn verleden en ze heeft in een kast een envelop gezien met brieven van Egon von Bötticher gericht aan haar vader die echter nooit verzonden zijn. Op de envelop prijkt een zegel van De Nederlandse Maagd(!). Wanneer ze stiekem de eerste brief opent en leest, staat Egon achter haar. Hij pakt haar beet en kust haar,

Deel II:

Dit deel begint met een brief van Egon en Jacq (nooit verzonden dus) en Janna vertelt de inhoud aan de lezer. Egon was gewond in de Eerste Wereldoorlog en vader Jacq die arts was, heeft hem gered door hem te opereren. Daarna heeft hij hem het neutrale Nederland binnengesmokkeld waar Egon in een interneringskamp werd opgenomen tussen deserteurs en krijgssoldaten. Hij ervoer dat als een schande. Bovendien is hij zijn lievelingspaard Fidèle kwijtgeraakt en dat kan hij helemaal niet verkroppen. Hij zou liever dood zijn.

Janna vertelt dan terug dat hij haar gesnapt had met de brief en dat ze daarna seks hadden gehad. Hij doet dat op een macho-achtige, maar kille manier. 's Morgens doet hij of er niets gebeurd is, maar de Nederlandse maagd bestaat niet meer. Regelmatig heeft Janna daarna 's avonds seks met Egon, ook na een avond waarop Julia is verschenen en er veel drank werd genuttigd en er werd gedanst. Als Egon daarna in slaap valt, pakt Janna weer andere brieven uit de verboden la. Egon vraagt daarin o.a. aan haar vader of hij op zoek wil gaan naar zijn mooie paard.

Bij het volgende Mensur komt het tot een harde woordenwisseling tussen de scheidsrechter (in het boek De Onpartijdige genoemd) en Egon. Hij heeft een hekel aan het nieuwe nazisme en uit dat ook waar de studenten bij zijn. De Onpartijdige pikt het niet en gaat boos en Egon de les lezend heen. Hitler zorgt immers goed voor zijn volk. Julia vertelt Janna over de frustraties van Egon: zijn opname in het kamp tussen de losers, het verlies van zijn paard en het uiten van een geestelijke afwijking. Hij heeft zich nooit als een held kunnen gedragen en voor een schermer die de aanval kiest, is dat een erezaak.

Er komt een derde Mensur, maar Egon von Bötticher is daar niet bij. Vlak voordat het feest zou plaatsvinden, is hij weggegaan. Later blijkt hij naar Amsterdam te zijn gegaan. De studenten gaan het op een zuipen zetten en er is voldoende te eten op het landgoed. Janna verbergt zich in de opkamer van waaruit ze alles in de gaten kan houden. Ze hoort ook weer de bizarre gesprekken over Hitler en zijn aanhang. Ook de mooie Friedrich heeft zich daar in het kamertje afgezonderd. Het is een broeierige sfeer: ze was ook al eerder op hem gevallen en in het kleine opkamertje wordt er gevreeën, maar ook hier doet de minnaar daarna alsof er niets is gebeurd. Later vertelt Julia dat een vrouw die op de helft van een tweeling valt altijd maar een halve liefde krijgt. Zij ervaart min of meer hetzelfde als moeder van de eeneiige tweeling.

De meeste gasten zijn laveloos. Ook Janna gaat dronken naar haar bed. Wanneer Egon een dag later verschijnt, wordt duidelijk dat hij in Amsterdam geweest is en een klassiek werk van Thibault heeft bemachtigd. Hij gaat erin lezen en dan komt er een revolutie in het landhuis van hem. Er moeten op staande voet enkele dingen veranderen:

- alles wat niet nodig is, moet verdwijnen uit huis
- de tuin die mooi was aangelegd, wordt met de grond gelijk gemaakt
- het varken dat door de tweeling vaak was gepest, wordt ruw geslacht.

Deel III:

Het boek van Thibault uit de 16e eeuw gaat o.a over lichamelijke onschendbaarheid en Egon wil die ideeën overbrengen op de tweeling. De oude dokter Reich die Egon komt waarschuwen voor de nazi's, gelooft er niet erg in, maar Egon wel. Op een morgen gaat Janna naar beneden om te schermen. In de zaal denkt ze dat ze Helena Meijer ziet staan en ze begint een gevecht met haar. Het is haar beste schermgevecht ooit, maar wanneer het masker afgaat, ziet ze dat het Julia is.

Op haar bed vindt Janna wat later een liefdesbrief van iemand, maar van wie?

Ze heeft het intussen wel gehad en ze zegt tegen Egon dat ze naar huis wil: ze zal haar vader vragen om haar te komen ophalen. Daarvoor moet een telegram naar Maastricht worden verstuurd en ze gaat met Egon naar het dorp om dat te doen. Als ze terugkomen, vertelt Egon aan haar wat de oorlog voor hem heeft betekend. Daarna hebben ze weer seks met elkaar. Maar Janna voelt dat er een gluurder is: de briefschrijver? Ze vermoedt dat het één van de

tweelingbroers is en ze vlucht hem achterna. In de schermzaal zijn de broers bezig aan een duel op leven en dood. Friedrich wordt in zijn long getroffen door het bijzondere wapen dat ze gebruiken. Hij krijgt een doorboorde long en hij overlijdt. Wanneer ze net met het lijk van Friedrich zijn weggereden, komt Janna's vader met de auto aan. Egon is er niet. Haar vader praat over de stoornis van Egon die alles altijd strak geregeld moest hebben: hij had een overdreven aandacht voor orde en symmetrie. Alles moest perfect zijn. Hij heeft ook nog een brief bij zich voor Egon, die hij in zijn kamer achterlaat.

Maar Janna vlucht nog een keer terug het huis in en pikt de brief mee. De brief vormt dan het slot van het boek. Jacq onthult dat hij op het slagveld als Rode Kruisarts het schitterende paard van Egon naast het vermeende lijk van Egon had aangetroffen. Om het dier uit zijn lijden te verlossen en te behoeden voor verder onheil had hij bij het dier de halsslagader doorgesneden. Toen pas had hij een teken van leven van Egon opgemerkt. Daarna had hij Egon bewusteloos meegevoerd naar Nederland. Het doden van het paard was dus niet nodig geweest.

Personages

Janna

Janna is een onschuldig, jong meisje dat maagd is wanneer ze naar Aken vertrekt. Ze dagdroomt veel en heeft natuurlijk als jonge vrouw allerlei fantasieën over liefde en seks. Dat maakt ze dan ook mee. Maar op het landgoed van Egon is er meer sprake van alleen maar een ontmaagding. Ze wordt er ook een volwassen vrouw die meer van het leven te weten komt (vgl. de Mensur, de Eerste Wereldoorlog, het opkomend nazisme) Ze is nieuwsgierig naar wat er tussen haar vader en Egon is voorgevallen en ze kan die nieuwsgierigheid ook niet bedwingen. Ze gaat snuffelen in de verboden kamer/ de verboden la (vgl. het sprookje van Blauwbaard) en wordt daarvoor in zekere zin gestraft door Egon. Op een zeker moment heeft ze het wel gehad met de vreemde gebeurtenissen op het landgoed en wil ze terugkeren naar Nederland. Ze wil dat haar vader haar komt halen. Ze keert dan weer terug naar het veilige van haar jeugd, maar wel een heleboel ervaringen rijker.

Egon

Egon is een bijzondere man: hij is huzaar geweest in de oorlog. Als schermer heeft hij strakke regels tot zijn beschikking om te vechten. Maar voor hem is het moeilijk geweest dat de bizarre Eerste Wereldoorlog zich niet aan die regels heeft gehouden. Hij verliest dan het zicht op de wereld en laat de teugels van zijn bestaan glijpen uit zijn handen. De arts Jacq redt hem maar dat hij liever niet gehad, omdat hij enige tijd in het kamp tussen deserteurs en krijgsgevangenen moet bivakkeren, wat hij oneervol vindt. Bovendien is hij zijn lievelingspaard kwijt, wat zijn bestaan nog minder draaglijk maakt. Hij ontwikkelt dan in het kamp een nieuwe manier van leven: alles moet perfectionistisch zijn en alles moet symmetrisch worden. Deze geestelijke afwijking raakt hij jaren later pas weer kwijt als hij terugkeert van Amsterdam en in het museum het werk van Thibault heeft gevonden. Dan mag alles veranderen.

Siegbert en Friedrich

Siegbert en Friedrich zijn een eeneiige tweeling, die volkomen symmetrisch zijn. Het zijn meesters op de sabel en ze worden door Egon gedild. Friedrich heeft de meeste belangstelling voor Janna en ze vrijen een keer in het opkamertje, wanneer de studenten aan het drinkgelag bezig zijn. De volgende dag doet hij net alsof er niets is gebeurd. Toch schrijft hij later waarschijnlijk de liefdesbrief aan Janna, maar hij legt hem anoniem neer. Wat er namelijk al enige tijd in de lucht hing, gebeurt. Hij wordt het slachtoffer van een gevreesde schermbleesure: de doorboorde long. Siegbert is de dader, hoewel het natuurlijk wel binnen de regels van de schermsport gebeurde.

Quotes

"Een paar uur later schrok ik wakker. De maan scheen bikkeldhard door het gordijn. Ik stond op om het opzij te schuiven en zag nog net de cabriolet vertrekken. Leni, in peignoir, maakte de poort toe, slofte het pad op, ik wilde ook terugkruipen naar bed maar zag ze toen liggen. Misschien droomde ik dat het gras om hun lichamen heen hoog was opgeschoten. Ze leken wel dood, zo stoffelijk lagen ze naast elkaar in het nikkelgrijze licht."

Bladzijde 66

"Vorige week heeft een aantal deserteurs klopp gekregen. Ik was er niet bij, ik werkte op het land. Ze kwamen op het pad van onze jongens toen die terugkeerden van de Schwanzparade. Over dat verschijnsel wil ik wel iets kwijt. Je collega's zijn zwijnen. Behalve de officieren heeft waarschijnlijk niemand van ons omgang met een vrouw, maar toch moeten we elke week in het gelid met de broek op de knieën."

Bladzijde 122

"Uit zijn hals, die precies halverwege ontleed was, kwamen geen woorden, maar nog meer cijfers. Ik begreep niet hoe, ze kwamen niet over zijn lippen, ze ontstonden gewoon en vulden de ruimte. '3589793238462643383279.' Ik werd wakker op de trap, ik het schijnsel van een kaars. Het was Heinz, met de blaker. We schrokken allebei van elkaar. 'Wat doe jij hier?' zei hij als eerste. 'Dat kan ik beter aan jou vragen,' zei ik, verrast door de nuchtere toon van zijn stem. 'Jouw kamer ligt hier verder vandaan dan de mijne.' 'Brutaal nest. Ik maak hier mijn ronde, zoals ik dat al jaren doe.' Hij bekeek me van top tot teen, ik sloeg mijn armen over mijn borst. Hij liet de blaker zakken."

Bladzijde 191

Thematiek

Oorlog: algemeen

Dit keer gaat het om de gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog, die een bizar aantal gewelddadige handelingen heeft gekend, wat tot psychische afwijkingen heeft geleid bij soldaten Het verhaal speelt in 1936, wanneer Hitler al aan de macht is gekomen in het Derde Rijk. Dit brengt tegenstellingen tussen de bevolkingsgroepen teweeg.

Motieven

Vriendschap

Vader Jacq en Egon hebben een bijzondere relatie in oorlogstijd met elkaar ontwikkeld. Jacq heeft Egon gered, die de gevolgen echter moeilijk onder ogen durfde te zien.

Coming of age

Janna gaat als onschuldig meisje naar Aken en wordt binnen enkele weken een stuk volwassener (een dagdroommeisje verandert, wordt o.a. ontmaagd en leert een bizarre wereld kennen).

Trivia

De AKO Literatuurprijs 2011 is toegekend aan De Nederlandse maagd. Zij ontving deze prijs uit handen van Ernst Hirsch Ballin, voorzitter van de jury. De winnaar werd bekendgemaakt in een rechtstreekse uitzending van het actualiteitenprogramma Nieuwsuur.

De jury motiveerde haar keuze als volgt: "In het winnende boek worden grenzen opgezocht: wanneer kun je nog een keuze maken, wanneer is die opgelegd? Een subtiele en zinnelijke roman over de littekens die een oorlog achter kan laten, met een zeggingskracht die nu nog relevant is."

Titelverklaring

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat met de Nederlandse maagd Janna wordt bedoeld. Als zij naar Aken vertrekt in 1936, is zij nog maagd en ze komt uit Nederland.

In Aken wordt ze daarna wel door Egon ontmoet.

Maar er is ook nog een diepere betekenis voor de titel. Wanneer Egon in de Eerste Wereldoorlog brieven naar huis zou willen schrijven, krijgt hij daarvoor twee interneringszegels waarop een afbeelding van De Nederlandse Maagd staat afgebeeld. Die staan in die jaren symbool voor de Nederlandse neutraliteit in die oorlog. Door enkele Duitse personages in de roman wordt die neutraliteit trouwens als “lafheid” betiteld.

De twee verklaringen kunnen ook aan elkaar gelinkt worden. In het verhaal verliest Janna dus haar maagdelijkheid door seks met Egon te hebben. Het is de vooruitwijzing naar het verlies van de onpartijdigheid van Nederland in de Tweede Wereldoorlog.

Structuur & perspectief

Er zijn drie delen in de roman te onderkennen:

Deel 1 heeft 10 genummerde hoofdstukken. Daaraan vooraf gaat een brief van de vader van Janna aan zijn oude vriend Egon.

Deel II heeft 9 hoofdstukken en wordt eveneens voorafgegaan door een brief van Egon aan Jacq die nooit verstuurd is geweest, maar die Janna opgespoord heeft.

Deel III heeft 5 hoofdstukken. Daaraan vooraf gaat een brief van de wetenschapper Thibault aan de 17e eeuwse schrijver Bredero over de schermkunst.

Het boek wordt besloten met een brief van Jacq aan Egon die hij nooit had verstuurd, maar die de vader bij zich heeft wanneer hij Janna komt ophalen. Janna steelt de brief echter mee, en deelt de inhoud aan de lezer mee. De delen en de hoofdstukken hebben geen titels.

Het vertelperspectief berust bij de 18-jarige maagd Janna. Zij vertelt in de ik-vorm in de o.v.t. Enkele keren wordt in de tekst duidelijk dat zij het verhaal als een echte achterafvertelster aan de lezer meedeelt. Ze gebruikt enkele keren de formulering “later “ Dat betekent dat ze de gehele handeling die dus al geschied is, kan overzien. Het ontnemt eigenlijk een stukje van de spanning, want dat betekent ook dat er niet iets heel dramatisch met Janna kan gebeuren.

Bijvoorbeeld: “Later heb ik een reden moeten bedenken waarom ik niet ingreep, als de mensen aan wie ik het vertelde te verontwaardigd werden om te blijven luisteren... Zo’n reden was dat ik niet kon ingrijpen, omdat de deuren dicht waren” (blz. 283)

Decor

Het is niet lastig te bepalen wanneer het verhaal zich afspeelt. Janna krijgt namelijk een brief van haar vader Jacq mee die gedateerd is, nl. 10 september 1936. Zij verblijft enkele weken in het landhuis van Egon von Bötticher, een vriend van haar vader. Wanneer haar vader haar komt halen, heeft hij een geschreven brief bij zich van 20 september 1936, maar het is meer dan waarschijnlijk dat hij die brief eerder heeft geschreven. Het is in ieder geval

herfst 1936.

Maar een belangrijk deel van de roman gaat over de gebeurtenissen in de Eerste Wereldoorlog toen de arts Jacq Egon had gered van de dood en hem via een interneringskamp Nederland had binnen gesmokkeld. Het is dan in de jaren 1915-1917. Door middel van brieven krijgt Janna de waarheid te horen.

Het decor van de handeling ligt uitstekend gekozen in de grensstreek van Nederland. Niet alleen eenvoudig voor de schrijfster, omdat ze in die streek woont, maar ook vanwege het thema van de roman dat over het opzoeken van de grenzen gaat. Maar de roman gaat ook over de relatie tussen Nederland en Duitsland en de neutraliteit van Nederland in de Eerste Wereldoorlog. Janna woont in Maastricht en Egon heeft een verblijf in de buurt van Aken. De relatie tussen Janna en Egon staat dus ook symbool voor de relatie tussen Nederland en Duitsland.

Slotzin

In haar ogen was ik de scheidsrechter die met een klinisch gebaar haar halsslagader over de lengte in tweeën deelde, zodat haar bloed sneller gutste, haar spieren zich ontspanden. En de enige toekomst die ze kende, aanbrak. Toen zij de geeft gaf zuchtte jij en begreep ik dat je leefde.

Beoordeling

"De Nederlandse maagd" is een fraai gecomponeerde roman.

Maar door de verteltrant van Marente de Moor is hij voor scholieren niet gemakkelijk te volgen. Je moet heel erg goed lezen M.i. moet je een ervaren lezer zijn en geïnteresseerd in de materie van de schermsport of de Eerste Wereldoorlog om het boek te kunnen waarderen.

Het winnen van de Ako Literatuurprijs betekent niet per definitie op dat dit het beste boek van het jaar 2011 is. Het blijft tenslotte een subjectieve keuze van een benoemde jury. Van de vijf genomineerde boeken vind ik zelf bijvoorbeeld Jeroen Brouwers (Bittere Bloemen) en vooral Peter Buwalda (Avenue Bonita) aanmerkelijk beter. Ik vind het een mooie roman, maar zoals gezegd niet eenvoudig voor onervaren lezers. Literaire waardering: drie punten.

Recensies

"De Moor heeft misschien te veel motieven en verwijzingen in haar roman gepropt; de personages lijden daaronder. Maar de dreigende sfeer, de morele dilemma's en woedende hartstochten die ze in schitterend gebeeldhouwde zinnen oproept maken dat goed."

<http://www.nrclux.nl/De-N...ct/319685/>

"Het terloopse gebruik van Limburgs dialect vormt daarentegen een subtiele toevoeging aan de roman en kleurt de wereld die De Moor ons schetst."

<http://www.recensieweb.nl...uist.html>

"Mysterie, intriges, oude wonden, nieuwe wonden, spanning en sensatie. 'De Nederlandse Maagd' leest vlot weg en slokt je helemaal op."

<http://www.pinkbullets.nl...-moor-4701>